

Politikkurin hjá Landsfelag Pensjónista innan eldraøkið

SAMTYKT Á FORMANSFUNDI

20. 03. 2018

Landsfelag Pensjónista

Politikkurin hjá Landsfelag Pensjónista innan eldraøkið

Eldraøkið, sum fevnir um heimatænastu, ellis- og røktarheim, eldrasambýli, tilboð um venjingar, mattænastu, o.a., varð lagt út til kommunurnar at umsita 1. januar 2015. Hetta samtykti Løgtingið í apríl árið fyri.

Hvussu hilmast hevur, er so sum so.

Fyri at Landsfelag Pensjónista skal kunna arbeiða við politikkinum innan eldraøkið, sum lagt er út til kommunurnar, vóru luttakararnir á formansfundinum 8. september 2017 lutaðir upp í fýra arbeiðsbólkar.

Evnini, ið bólkarnir arbeiddu við, vóru hesi:

1. **Bústaðarviðurskifti,**
2. **Heimatænastan og tilboð til eldri,**
3. **Hvussu verður játtanin frá landinum til kommunurnar brúkt?**
4. **Eldrapolitikkur hjá landinum frá 2012 og eldralógin.**

Á formansfundi tann 20. mars 2018 varð samlaði politikkurin innan eldraøkið samtyktur.

1. **Bústaðarviðurskifti**

Bústaðarviðurskiftini í Føroyum hava ikki fylgt við menningini, ið annars hevur verið í samfelagnum tey seinastu 50 árini. Kvinnurnar eru farnar út á arbeiðsmarknaðin og hava tí ikki móguleika at ansa sínum foreldumr, sum vanligt var fyrr. Tey gomlu, ið ikki eru á røktarheimi, men búgva heima, eru ofta í óhóskandi húsum, har trupult kann verða at koma runt og at halda húsini viðlíka.

Bjálvingarstuðulin aftur á breddan

Semja var um, at Landsfelag Pensjónista skal arbeiða fram ímóti at fáa sett bjálvingarstuðulin aftur í gildi, so vit hava ráð til at vera sum longst í egnum bústaði. Harvið taka vit politikkararnar uppá orðið, tá teir tosa um eldrapolitikk.

Vit hava somuleiðis stórliga brúk fyri eittplanshúsum/eigara-/leigaraíbúðum í ymsum støddum – og/ella eldra-kollektiv.

Veruleikin er, at tað finnst ikki nógvir fjølbroyttir og smidligir møguleikar á íbúðarmarknaðinum ætlaðum eldri fólki. Fyri at skumpa undir bygging av eldraíbúðum, verður mælt til, at byggiharrin sleppur undan mvg. Eldraíbúðir kunnu eisini hóskaði byggjast við tilknýti til røktarheim o.l. stovnar.

Tørvur er á fleiri umlættingarplássum, við tí endamáli at styrkja tey eldru við venjingum og góð um mati, umframt at avlasta tey avvarandi.

Dagtilhald eru nógva staðni, men tørvur er framvegis á fleiri dagtilhaldum kring landið.

Mett verður, at endurvenjing av eldri fólki, ið eru rakt av t.d. apoplexi o.l. ikki er optimal, og at neyðugt er, at hin rakti heimafturkomin fær hjálp til at halda endurvenjingina við líka.

Tilmæli:

Fleiri hóskaði smærri eldrabúðir (leiga ella ogn) eiga at byggjast. Mælt verður til ein fjølbroyttan og smidligan bústaðarmarknað. Nøktandi røktarheimspláss skulu verða tøk til øll, ið hava tørv á teimum. Brúk er fyri fleiri umlættingarplássum, ið eru við til at minka um tørvin á røktarheimsplássum.

2. Heimatænastan og tilboð til eldri

Við lögtingslóg nr. 19 frá 7. apríl 2014 um heimatænastru, eldrarøkt v.m. broytt við lögtingslóg nr. 121 frá 15. des. 2014 verður sagt soleiðis um endamálið

§ 1. Endamálið við hesi lóg er at veita borgarum við tørv á hjálp eina samskipaða heildartænastu.

Stk. 2. Endamálið við heildartænastuni er:

- a) at fyrirbyrgja sjúku,
- b) at stimbra sálarligu og likamligu heilsu og trivna borgarans,
- c) at endurmenna mistan førleika,
- d) at stimbra møguleika hins einstaka at klára seg sjálván,
- e) at veita røkt og umsorgan.

Stk. 3. Hjálpin skal taka atlit til tørv, trivnað, fortreytir og sjálvsavgerðarrætt borgarans, og skal í størst møguligan mun verða veitt í samráð og í samstarvi við hin einstaka og í øðrum lagi við tey avvarðandi, við samtykki frá tí einstaka.

Tað er ásett í lógini, hvat kommunurnar í minsta lagið skulu veita av tænastrum til pensionistar ella tænastrir í samstarvi við aðrar kommunur.

Heima sum longst

Tað má kunna bera til at fáa meira fjølbroytta heimahjálp, so fólk fáa hjálp til tað, teimum tørvar hjálp til og ikki bara kisku-hjálp eftir eini almennari standardtalvu. Her krevst meiri peningur til.

Tætt samband skal vera millum eldraøkið í ymsu kommununum og tey, sum tørva hjálp eins og avvarðandi teirra. Her haltar viðhvørt, m.a. tá broytingar fara fram.

Øll hjálp og allar tænastrur eiga at veitast sambært tørvinum hjá tí einstaka. Av stórum týðningi er, at sama heimahjálpin, so vítt gjørligt, kemur hvørja ferð, og at allir pensjónistar eru líkastillaðir, tá tað kemur til tænastrur innan eldraðkið.

Um eitt øki kemur illa fyri fíggjarliga, má hetta undir ongum umstøðum ávirka støðuna hjá tí einstaka pensjónistinum.

Stovnspláss eru munandi dýrari enn heimahjálp, tí skulu umstøðurnar hjá fólki at búgva heima mennast og betrast.

Í løtuni verður reingerð ikki veitt av Heimataænastuni, og úti á bygd er tað trupult at finna fólk til reingerð. Tað hevði lætt um hjá nógvum eldri um Heimataænastan veitti reingerð, eisini fyri at ikki ov nógv ymisk fólk komu inn í húsið.

Tilmæli:

Veitast skal meira fjølbroytt heimahjálp, har tann einstaki kann velja, hvat hann ynskir hjálp til, íroknað reingerð.

Hetta fyri at gera tað lættari fyri tann eldra og skuldi júst verði samsvarandi eldrapolitikki landsins: At fólk skulu kunna vera sum longst heima við tí hjálp, ið krevst og neyðug er. Hetta er bíligari enn at fólk fara á røktarheim.

3. Hvussu verður játtanin frá landinum til kommunurnar brúkt?

A: Hvørjar treytirnar eru frá landinum:

1. Treytirnar standa í sjálvum lógaruppskotinum, t.d. at tænastran sum kommunurnar veita ikki skal vera verri enn tær landið higartil hevur veitt borgarunum o.s.v..
2. Peningurin til eldraðkið, sonevnd kommunal samstørv, sum eru í minsta lagið 3000 fólk, verður býttur út á ásettu eldraðkini eftir eini áseting av inntøkunum í kommununum, tó undantikið

Sandoyggjin sum einans hevur 1500 fólk, og tí kemur undir eina serstaka endurgjaldsskipan.

3. Hvussu borgarin skal fáa betur innlit í nýtsluna av pengunum, áliggur teimum einstøku økjunum. Hesi gera eina fíggarætlan og hava ein roknskap sum vísir, hvat peningurin fer til. At semja ikki er í samstarvsøkjunum, kenna vit frá Vestmanna kommunu, sum er misnøgd við at teir betala ov nógv til teirra felagskap, men har er onki at gera, betalur kommunan ikki sjálv, so verður upphæddin tikin frá kommununi, tá skattaavrokning verður gjørd hvønn mánað.

Í teimum 8 samstarvsøkjunum eru røktarøkini bytt út á 3 serøkir:

- 1) Økisterapi
- 2) Ansingarsamsýning
- 3) Umsorganararbeiðið

B: Hvussu samsvarar játtanin til tørvin hjá kommununum?

Kommunurnar yvirtóku eldraøkið og 2015 er fyrsta árið, har útreiðslur og inntøkurnar vóru hesar:

Útreiðslur:		2015	2016
Norðoyggjari		56.375.089	57.173.149
Eystur	2	32.722.000	33.115.000
Skálafjørð	3	55.893.000	61.106.000
Veks	4	38.654.000	41.108.000
Vágar	5	27.031.000	32.837.000
Tórshavn	6	159.324.000	167.148.000
Sandoy	7	14.673.000	15.981.000
Suðuroy	8	50.648.000	52.168.000
Útreiðslur í alt		435.220.089	460.636.149
Inntøkur		414.917.000	420.348.000

Kommunurnar hava eitt undirskot bæði árin á góðar 20 og 40 milliónir krónur.

C. Hví verður játtanin ikki goldin.....

1. Játtanin verður goldin til kommunurnar, sum síðan rinda til samstarvsøkini eftir tí frimli, sum er ásettur í lógini. Hava samstørvini eina hægri játtan enn tað, sum tey fáa frá landinum, skulu kommunurnar sjálvar gjalda munin, t.d. í 2015 20 milliónir og í 2016 40 milliónir.

2. At játtanin av pengum ikki verður býttur út til samstørvini eftir talinum á íbúgvarunum, kemur av, at Løgtingið hevur samtykt, at pengarnir skulu koma frá:

1. Afturbering av frádrátti í serskipanum t.d. DIS, FAS, fiskimannafrádrátt og uttanlandafrádrátt)

2. Forskatting av pensjónum.

3. MVG.

Sum so verður hetta býtt út eftir fólkatálinum í kommununum, burtursæð frá Sandoyggi.

At inngjaldið ikki verður býtt út beinleiðis frá inntøkuni hjá borgarunum í teimum ymisku kommununum, kemur helst av, at ov stórir munur er á miðal inntøkuni hjá borgarum í teimum ymisku kommununum t.d. er miðalinntøkan í Tórshavn munandi hægri enn í eini kommuni við lágari miðalinntøku.

So peningurin verður ikki býttur út til samstørvini eftir íbúgvunum, men eftir einum frimli, sum er ásettur við lóg.

Tilmæli:

Fíggingarleisturin eigur at broytast, soleiðis at fíggingin til hvørt samstarvsøki fylgir tali av eldri borgarum í økinum og er oyramerkt til eldraðkið. Landið má játta eina størri upphædd, so nokk av peningi er til at veita tær tænar, ið lógin ásetur, so kommunurnar ikki skulu rinda ymsar ískoytisupphæddir, sum síðan verður til eitt stríðsmál millum kommunurnar.

4. Eldrapolitikkur hjá landinum frá 2012 og eldralógin

Ein diskrimineraðar bólkur

Sóknast verður eftir, hvussu og eftir hvørjum leisti árligi peningurin frá landinum til Eldraðkið verður býttur út til einstøku kommunurnar, so vald og gjald fylgjast at, sbt. tilmælinum um eldrapolitikk, "Trivnaður, tryggleiki og lívsgóðska".

Nevnda tilmælið handaði ein arbeidsbólkur 23. jan. 2013 táverandi landsstýriskvinnuni við almannamálum um hendi.

Vit eiga, sum borgarar, at fáa betur innlit í, hvussu peningurin síðani verður nýttur, so hann veruliga fer oyramerkur til Eldraðkið og ikki til onnur kommunal endamál.

Peningurin átti at verði býttur út til samstarvsøkini við atlit til talið av eldri íbúgvum.

Sambært løgtingslóg nr. 19 frá 7. april 2014 um heimatænastu v.m. stendur soleiðis:

§ 7. Kommunurnar skulu veita borgarum og avvarðandi teirra kunning og vegleiðing um, hvørji tilboð og tænar kommunurnar veita sambært hesi lóg.

Stk. 2. Kommunurnar hava skyldu at savna saman og lata øðrum myndugleikum hagtøl um tænar sambært hesi lóg.

og tað stendur í somu lóg

§11. Kommunurnar skulu bjóða øllum borgarum, sum eru vörnir 75 ár, fyriryrgjadi heimavitjan.

Sum stöðan er, verður ekki nóg væl kunning veit borgarum og allar kommunur lata ekki øðrum myndugleikum hagtöl um tænastr, so sum álagt er teimum sambært lóg. Heldur ekki veita allar kommunur borgarum fyrirbyrgjandi heimavitjan.

Hetta merkir at allar kommunur halda ekki lógina um heimatænastr.

Av tí, at fá **eldraráð** eru, verður mælt til, at lóggeva kommununum at seta eldraráð á stovn, og at hvørt eldraøkið setur sítt ráð.

Kommunurnar eiga at lata Almannamálaráðnum eina árliga frágreiðing innan 1. apríl fyrir undanfarna ár, um lóggivnar uppgávur eru loystar ella ekki.

Lógin um eldrapolitikk verður ekki hildin, m.a. verða vit ekki kunnað um hvørji rættindi, vit hava, tá vit røkka pensjónsaldur.

Eldru borgarar og arbeiðsmarknaðurin

Tað skal í størst møguligan mun standa eldru borgarum í boði, at varðveita tilknýti til arbeiðsmarknaðin, verður sagt í tilmælinum um eldrapolitikk hjá Almannamálaráðnum. Hetta tí tað stimbrar virkisførleika og heilsu hjá tí einstaka og er eitt týdningarmikið íkast til arbeiðsplássið og landsbúskapin.

Pensjónistar uppliva tað mótsatta, at tey verða kroyst av arbeiðsmarknaðinum, tá tey gerast pensjónistar, har siðvenja er, at fólk verða søgd úr starvi vegna aldur og ekki vegna manglandi førleika. Vit sakna ítøkilig átøk frá politiskari síðu fyrir at broyta hendan hugburð, samstundis sum pensjonistar verða straffaðir í pensjónini, tá teir hava eina inntøku.

Staðfestast kann, at vit sum pensionistar kenna okkum diskrimineraðar frá politiskari síðu. Vit verða nevnd ein eldrabyrða, og vit verða aldursdiskriminerað, t.d. á arbeiðsmarknaðinum.

Og tað er ov galið.

Tilmæli

Upplýst eigur at verða, hvussu peningurin frá landinum verður nýttur innan samstarvsøkini.

Lóggevast skal, at eldraráð verður sett á stovn í minsta lagið í hvørjum samstarvsøki.

Tað eigur at vera ólógligt at siga starvsfólki upp vegna aldur.

5. Niðurstøða

- Stórvur tørvur er á hóskaði smærri eldrabúðum (leiga ella ogn). Mælt verður til ein fjølbroyttan og smidligan bústaðarmarknað. Stovnspláss kosta nógv og eru ætlað einans teimum, ið hava tørv á tí.
- Vit hava brúk fyri fleiri umlættingarplássum og betur og fjølbroyttari hjálp til heimbúgvandi, so tey kunnu verða sum longst í eignum heimi.
- Allir pensjónistar runt í landinum eiga at vera líkastillaðir, tá tað snýr seg um tænastr innan eldraðkið.
- Fíggingarleisturin eigur at broytast, soleiðis at fíggingin til hvørt samstarvsøki fylgir tali av eldri borgarum í økinum og er oyramerkt til eldraðkið.
- Upplýst eigur at verða, hvussu peningurin frá landinum verður nýttur innan eldraðkið, so gjøgnumtannlaðu orðini ”vald og gjald” gerast veruleiki.
- Sbrt. lótingslóg um heimatænastu frá 7. apríl 2014, eiga kommunur at lata øðrum myndugleikum hagtøl viðv. tænastrum og veita fyrirbyggjandi heimavitjan.
- Lóggevast skal, at eldraráð verður sett á stovn í minsta lagið í hvørjum samstarvsøki.
- Pensjónistar eiga ikki at finna seg í at verða aldursdiskrimineraðir.
- Tað eigur at vera ólógligt at siga starvsfólki upp vegna aldur.

